

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LXVI.
Fasc. 21.

SZOMORA ZSOLT

**Az anyagi büntetőjog válasza a szervezett
bűnözésre**

(Európai kitekintés)

SZEGED
2004

Edit

Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et
Juridicarum Universitatis Szegediensis

LÁSZLÓ BLUTMAN, PÁL BOBVOS, LÁSZLÓ BODNÁR,
JÓZSEF HAJDÚ, ÉVA JAKAB, JENŐ KALTENBACH, TAMÁS KATONA,
JÁNOS MARTONYI, FERENC NAGY, PÉTER PACZOLAY,
BÉLA POKOL, JÓZSEF RUSZOLY, IMRE SZABÓ, LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI

Redigit
KÁROLY TÓTH

Nota
Acta Jur. et Pol. Szeged

Kiadja

a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos bizottsága

BLUTMAN LÁSZLÓ, BOBVOS PÁL, BODNÁR LÁSZLÓ,
HAJDÚ JÓZSEF, JAKAB ÉVA, KALTENBACH JENŐ, KATONA TAMÁS,
MARTONYI JÁNOS, NAGY FERENC, PACZOLAY PÉTER,
POKOL BÉLA, RUSZOLY JÓZSEF, SZABÓ IMRE, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Szerkeszti
TÓTH KÁROLY

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

ISSN 0324–6523 Acta Univ.
ISSN 0563–0606 Acta Jur.

I. Bevezetés

A szervezett bűnözés jelensége egyre nagyobb kihívást jelent a büntetőjog, sőt valamennyi bűnügyi tudomány számára. Mára a szervezett bűnözés kutatásának a bűnügyi tudományok teljes spektrumát átfogó, számos területe alakult ki, és mind az európai, mind a legtágabb értelemben vett nemzetközi bűnügyi együttműködés egyik kiemelt célja a határokat nem ismerő szervezett bűnözéssel szembeni hatékony fellépés.

E széles vizsgálati körből most az anyagi büntetőjog szervezett bűnözéshez kapcsolódó – ha mondhatjuk így –, a szervezett bűnözés által indukált intézményeivel szeretnék foglalkozni, néhány európai állam szabályozásának tanulmányozásával, összehasonlításával. A bűnözésnek ez a formája számos nehéz kérdés elé állítja a büntetőjogot: hogyan illeszthetők a szervezett bűnözéshez kapcsolódó speciális szankciók a hagyományosan dualista szankciórendszerekbe, hol van a szankciószigor határa, milyen formákba, fokozatokba sorolható be a szervezett bűnözés. A büntetőjog számára már az e jelenséget jellemző alapvető fogalmak meghatározása is gondot okoz, mert a szervezett bűnözés a maga összetett és heterogén köznapi jelentéstartalmával jogilag nehezen megfogható.

A fogalomalkotás kiindulópontja mindenesetre az a feltevés kell, hogy legyen, hogy a bűnöző szervezet nem pusztán bűnözők szövetsége, a szervezetten elkövetett bűncselekmények összegződése, hanem a tagjaitól függetlenül is önálló léttel bíró képződmény, amelyet szervezeti mivoltában is meg kell ragadni.¹

Tanulmányomban ismertetem a néhány kiválasztott európai ország (Ausztria, Németország, Svájc, Franciaország, Lengyelország) büntető törvényében található fogalomalkotásokat, amelyek jó alapot kínálnak az összehasonlításra. A szervezett bűnözést megragadó fogalmakon túl kitérek az ahhoz kapcsolódó jogkövetkezmények vizsgálatára is. Dolgozatom első része, az említett államok szabályozásának bemutatása alapvetően leíró jellegű, majd a második részben kerül sor ezek összehasonlító elemzésére. A magyar Btk. rendelkezéseit e tanulmányban nem elemzem, de az összehasonlítás során fogok olykor a magyar megoldásokra is utalni.

¹ GELLÉR BALÁZS JÓZSEF: Gondolatok a büntetőjog jelentőségéről a szervezett bűnözés el-
leni fellépéssel kapcsolatban. In: *A szervezett bűnözés arcai. (Fiatal büntetőjogászok tanulmá-
nyai a szervezett bűnözésről)*. Budapest, 2004. 13. p.

2. A szervezett bűnözés egyes európai büntető kódexekben

Előljáróban csak arra utalnék, hogy az egyes jogintézmények megnevezésének lefordítása, magyarítása olykor elég nehézkes. Az elnevezések fordításakor nem törekedhettem arra, hogy a magyar terminológiának tartalmában megfelelő fordítást adjak, mert ez lehetetlen feladat volna. Ugyanakkor óhatatlanul előfordulnak majd azok a szakkifejezések, amelyekkel a magyar terminológia is él, ezek alatt azonban sosem a honi terminológia szerinti tartalmat, hanem mindig az adott állam szabályozásánál kifejtett tartalmat kell érteni.

A szervezett bűnözésre vonatkozó rendelkezések bemutatását az osztrák Btk-val kezdem, mert – mint majd láthatjuk – az osztrák büntetőjog a szervezett bűnözésre való reakcióknak igen széles palettájával rendelkezik és ezért a későbbi összehasonlítás kiindulópontjául szolgálhat.

2.1. Ausztria²

Az osztrák büntető törvény (továbbiakban öStGB) *általános részében* két vonatkozó szabályozási pont között tehetünk különbséget: a törvény területi és személyi hatályát illetően egyrészt, másrészt pedig a szankciókat, illetve a büntetés kiszabást érintően. A *különös rész* többféle módon reagál a szervezett bűnözésre: így az ún. bűnözői egyesülésben (Kriminelle Vereinigung) történő elkövetés több bűncselekmény minősítő körülménye; továbbá a szervezett bűnözés különböző fokozataihoz különböző sui generis tényállásokat rendel a törvény.

2.1.1. Ami a területi és személyi hatály kérdéseit illeti, az öStGB 64. §-a határozza meg azoknak a büntetendő cselekményeknek a körét, amelyek az elkövetés helyének törvénytől függetlenül az öStGB hatálya alá esnek. A (4) bekezdés 1. pontja szerint ide tartozik a bűnszervezet bűncselekménye is [öStGB 278a. § (1) bek.], ha külföldön követték el ugyan, de a cselekmény sértette az osztrák érdeket vagy az elkövető nem adható ki.

A bűnszervezet bűncselekményét nevesítő idézett törvényhely olyan különösen veszélyes bűncselekmények taxatív felsorolását adja, amelyek elkövetési magatartása vagy annak hatása (eredménye) gyakran átnyúlik az országhatárokon. Az osztrák érdekek egyértelmű sérelmét jelenti, ha a bűncselekmény külföldön osztrák állampolgár ellen követik el, de ez a törvényi kitétel teljesül akkor is, ha a bűncselekménynek bármilyen más Ausztriát érintő vonatkozása van.³

² Az osztrák Btk. szövegéhez lásd FOREGGER – BACHNER FOREGGER: *Strafgesetzbuch*. Manz. Taschenausgabe. 18. Aufl. Stand 1.5.2004; valamint

http://www.sbg.ac.at/ssk/docs/stgb/stgb_index.htm (2004. szeptember 12.)

³ FABRIZY, EUGEN: *StGB und ausgewählte Nebengesetze. Kurzkommentar*. 8. Aufl. Manz. Wien, 2002. 228. p.

Meg kell még említeni, hogy a 2002-es öStGB-novella hasonló joghatóságai szabályokat vezetett be a terrorista egyesülés (öStGB 278b. §), a terrorista bűncselekmények (öStGB 278c. §) és a terrorizmus finanszírozása (öStGB 278d. §) bűncselekményeinek esetére is.

2.1.2. A szervezett bűnözéshez kapcsolódó szankciók közül először az ún. „gazdagodás elvonását” (Abschöpfung der Bereicherung) kell említenünk. Az öStGB 20. § (1) bek. értelmében:

„Aki

1. büntetéssel fenyegetett cselekményt követett el és ezáltal vagyoni előnyt szerezett, vagy

2. büntetéssel fenyegetett cselekmény elkövetéséért kapott vagyoni előnyt, azt a jogtalanul bekövetkezett gazdagodás mértékének megfelelő pénzösszeg fizetésére kell ítélni. Ha a gazdagodás mértéke nem vagy csak aránytalan nehézségek árán állapítható meg, akkor a bíróság a meggyőződése alapján állapítja meg az elvonandó összeget.”

A tárgyalt szankcióval kapcsolatban a 20. § (3) bekezdése tartalmaz kifejezetten a szervezett bűnözést érintő rendelkezést: „A bekövetkezett gazdagodásnak a bíróság meggyőződése alapján megállapított mértékének megfelelő pénzösszeg fizetésére kell ítélni azt az elkövetőt, aki bünszervezeti (278a. §) vagy terrorista egyesülésbéli (278b. §) tagságával időbeli összefüggésben olyan vagyoni előnyökhöz jutott, amelyeknél nagy a valószínűsége annak, hogy büntetendő cselekményekből származnak, és amelyek jogszerű eredetét nem lehet valószínűsíteni.”

Látható, hogy a (3) bekezdés az (1) bekezdéshez képest a szankció szigorítását jelenti, mivel a „gazdagodás elvonásához” alapesetben az szükséges, hogy bizonyítást nyerjen, hogy a vagyoni előny büntetendő cselekmény elkövetéséből származik vagy azt az elkövető büntetendő cselekmény elkövetéséért kapta. Ezzel szemben, ha az elkövető bünszervezet vagy terrorista egyesülés tagja, akkor a tagságának ideje alatt szerzett gazdagodás elvonásához nem az előzőeket kell bizonyítani, hanem pusztán a bünszervezetben vagy a terrorista csoportban való tagság tényét. Ha ez bizonyítást nyert, akkor már az elkövetőnek kell valószínűsíteni, hogy a tagság ideje alatt szerzett vagyoni előnyöknek jogszerű az eredete. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a jogalkotói szándéknak a (3) bekezdés szubszidiárius jellegét kimondó értelmezés felel meg, azaz hogy a (3) bekezdés szerinti szigorúbb szabályok csak azokban a kivételes esetekben juthatnak jelentőséghez, ha a gazdagodás elvonása az (1) bekezdés szerint nem lehetséges.⁴

A „gazdagodás elvonása” az elkövető által megszerzett vagy kapott vagyoni előnyökre kiterjedő szankció. Az osztrák btk. azonban megteremti an-

⁴ Uo. 102. p.

nak lehetőségét, hogy a bűnszervezet rendelkezése alatt álló vagyoni értékek is elkobzás alá essenek. A 20b. § (1) bekezdése értelmében: „*El kell kobozni azokat a vagyoni értékeket, amelyek egy bűnszervezet (278a. §) vagy egy terrorista egyesülés (278b. §) rendelkezése alatt állnak, vagy amelyeket a terrorizmus finanszírozása (278c. §) céljából bocsátottak rendelkezésére vagy gyűjtöttek.*”

Az első két fordulat szerint az elkobzás feltétele egy bűnszervezet vagy egy terrorista egyesülés létezésének, valamint az érintett vagyoni előnyök felett meglévő rendelkezési jogosultságának a bizonyítása. Ebből a szempontból a bűnszervezet vagy a terrorista egyesülés egyes tagjának rendelkezési jogosultsága is jelentőséggel bírhat, ha a vagyoni értékeket a szervezet a tagjának a szervezetben elfoglalt pozíciója alapján delegálta. Az elkobzásnak ez az esete hasonlít a „gazdagodás elvonásának” (3) bek. szerinti esetére annyiban, amennyiben alkalmazása szempontjából nincs jelentősége olyan konkrét büntetendő cselekmény bizonyításának, amelyből a vagyoni érték származik.⁵

2.1.3. A büntetés kiszabását érinti az öStGB 41a. §-ában szabályozott ún. „kis koronatanú szabályozás”, amellyel a jogalkotó arra tesz kísérletet, hogy az egyént „kioldja” a bűnözői csoportosulásból és arra ösztönözze, hogy „kipakoljon”.

A büntetés enyhítésének lehetőségét megteremtő ezen szabályozás a bűnözői egyesülés (Kriminelle Vereinigung 278 §), a bűnszervezet (Kriminelle Organisation 278a. §) és terrorista egyesülés (Terroristische Vereinigung 278b. §) bűncselekményének elkövetőire, illetve az ezekkel az egyesülésekkel/szervezettel összefüggésben álló bűncselekmények elkövetőire vonatkozik. E rendelkezés tehát kifejezetten és kizárólagosan a szervezett bűnözéshez kapcsolódik.

A büntetésenyhítés lehetősége a 41a. § (1) bekezdésében írt alábbi feltételek együttes megléte esetén illetheti meg az elkövetőt:

– Az elkövetőnek a nyomozó hatóság felé kell bejelentést tennie. Tehát nem elégséges az, ha az elkövető harmadik személynek számol be az említett bűncselekményekről, például interjú ad egy újságírónak.

– A bejelentésnek továbbá lényegesen hozzá kell járulnia ahhoz, hogy 1. az egyesülésből/szervezetből származó veszélyt kiküszöbölni vagy jelentősen csökkenteni lehessen; 2. az elkövető cselekményén felül is fel lehessen deríteni a bűncselekményt és 3. felkutatni a bűnözői csoportosulás vezetőjét.

A feltételeknek megfelelő bejelentés jogkövetkezménye a törvény által előírt büntetési tétel alsó határánál alacsonyabb büntetés kiszabása lehet, s például az így kiszabott büntetés végrehajtásának felfüggesztése olyan esetekben is lehetővé válik, amikor az eredeti büntetés tekintetében erre nem lenne lehető-

⁵ Uo. 105. p.

ség. Hangsúlyozni kell, hogy ez a szabályozás nem garantálja az elkövető büntetlenségét, sőt büntetésének kötelező enyhítését sem, hanem „csak” egy fakultatív büntetésenyhítési lehetőséget teremt.⁶

2.1.4. Ha áttérünk az osztrák btk. különös részének vizsgálatára, először az említendő, hogy a bűnözői egyesülésben (Kriminelle Vereinigung) történő elkövetés három bűncselekmény, nevezetesen a pénzmosás [Geldwäscherei 165. § (3) bek.], a kiskorú pornográf bemutatása (Pornographische Darstellung Minderjähriger 207a. §) és a kitarottság (Zuhälterei 216. §) esetében minősítő körülményt képez, s így értelemszerűen súlyosabb szankcionálás alá esik.

E bűncselekmények közül a bűnszervezetek egzisztenciális alapjainak „legalizálását szolgáló” pénzmosást emelem ki, amelynek a szervezett bűnözést érintő további minősített alakzatát is meghatározza törvény. Az öStGB 165. § (5) bekezdése értelmében: „*Aki bűnszervezet (278a. §) vagy terrorista egyesülés (278b. §) vagyonának bármilyen alkotórészét annak megbízásából vagy érdekében, tudva magához veszi, megőrzi, létrehozza, kezeli, átalakítja, értékesíti vagy harmadik személyre átruházza, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő [...].*”

A pénzmosásnak ez a speciális alakzata hasonlóságot mutat a „gazdagodás elvonásának” 20. § (3) bek. szerinti esetével annyiban, amennyiben szintén nem követeli meg annak bizonyítását, hogy a pénzmosással érintett vagyon büntetendő cselekmény elkövetéséből származik. A vagyon kriminális eredetét tehát nem, pusztán csak annyit kell bizonyítani, hogy a vagyontárgy a bűnszervezet vagy terrorista egyesülés vagyonába tartozik.⁷ Kiemelendő, hogy a bűnözői egyesülés (Kriminelle Vereinigung) vagyona e pénzmosási tényállás szempontjából nem releváns, mert a törvény ez esetben csak a bűnszervezetre és a terrorista egyesülésre utal.

2.1.5. Végezetül a szervezett bűnözést megragadni próbáló sui generis tényállásokat kell megvizsgálnunk. Az osztrák büntetőjog három ilyen bűncselekményt ismer: a bűnözői egyesülést (Kriminelle Vereinigung öStGB 278. §), a bűnszervezetet (Kriminelle Organisation öStGB 278a. §) és a terrorista egyesülést (Terroristische Vereinigung öStGB 278b. §). A szabályozás sorrendje egyben a bűncselekményekhez fűzött szankciók súlyosságát is kifejezi.

„Bűnözői egyesülés

278. § (1) Aki bűnözői egyesülést alapít vagy egy ilyenben tagként vesz részt, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A bűnözői egyesülés több mint két személy hosszabb időre létrejött kapcsolata, amely arra irányul, hogy az egyesülés egy vagy több tagja egy

⁶ Uo. 167. p.

⁷ Uo. 507. p.

vagy több büntettet, más jelentős élet vagy testi épség elleni erőszakos cselekményeket kövessen el, és nem csupán kis súlyú rongálásokat, lopásokat, csalásokat és a [...] §-okban meghatározott vétségeket.

(3) Tagként vesz részt a bűnözői egyesülésben, aki annak bűnözői céljainak keretében büntetendő cselekményt követ el, vagy annak tevékenységében információk vagy vagyoni javak szolgáltatásával vagy más módon annak tudatában vesz részt, hogy ezzel az egyesülést vagy annak büntetendő cselekményeit támogatja.

(4) Ha az egyesülés nem vezetett egyetlen bűncselekményhez sem a tervezettek szerint, akkor egyetlen tag sem büntetendő, ha az egyesülés önként feloszlik, vagy egyébként a magatartásából az következik, hogy a terveit önkéntesen feladta. Bűnözői egyesülés miatt továbbá az sem büntetendő, aki az egyesüléstől önkéntesen visszalép, mielőtt egy cselekményt a tervezettek szerint végrehajtanának vagy ezt megkísérelnék; az egyesülésben vezetőként résztvevő személyre ez csak akkor vonatkozik, ha hatóságnak tett bejelentéssel vagy önkéntesen eléri, hogy az egyesülésből származó veszély elháruljon.”

A bűnözői egyesülés fogalmát a (2) bekezdés határozza meg. Ebből kitűnően a bűnözői egyesüléshez legalább három személy hosszabb időre szóló kapcsolata szükséges. A hosszabb idő jelentésének precíz meghatározása nem igazán lehetséges, az azonban állítható, hogy például költséges, nagy volumenű tervek és előkészületek e feltétel meglétére engednek következtetni. Szükséges továbbá, hogy a hosszabb időre létrejött egyesülés a definícióban meghatározott, jelentős súlyú bűncselekmények elkövetésére irányuljon. Hangsúlyozni kell azonban, hogy ha a hosszabb időre létrejöttség feltétele megállapítható, akkor akár egyetlen bűncselekmény elkövetésének a tervbevétele is tényállászerű lehet, és elegendő akár az is, ha a tagok közül csak egyetlen fogja majd elkövetni a tervek szerinti bűncselekményt.

Elkövetési magatartásként a törvény a bűnözői egyesülés alapítását és abban a tagként való részvételt határozza meg. A tagként részvételt közelebről a (3) bekezdés szerinti értelmező rendelkezés írja körül. Az I. fordulat szerint ennek minősül az egyesülés céljainak megfelelő bűncselekmény elkövetése, amikor is tag az így megvalósított bűncselekményen túl halmazatban a bűnözői egyesülés bűncselekményéért is felelősséggel tartozik. A II. fordulat alá pedig olyan bűnsegédi jellegű magatartások tartoznak, amelyek önmagukban még nem lennének büntetendőek, de az egyesülés működését vagy az elkövetendő bűncselekményeket támogatják (pl. tagok toborzása, az adott feladatra kiképzése; anyagi, pénzügyi eszközök szolgáltatása; a cél eléréséhez szükséges infrastruktúra létesítése stb.). Kiemelendő, hogy az egyes bűncselekményekben való eseti részvétel, amely nélkülözi a tagsági jelleget, azaz az egyesüléshez való tényleges tartozást, nem valósít meg elkövetési magatartást.

Ha létrejött az egyesülés, akkor annak valamennyi tagja büntetendő még akkor is, ha akár egyetlen bűncselekményt sem követettek el. Ugyanakkor a

bűnelkövetés megakadályozása, az attól való visszatartás érdekében ad lehetőséget a törvény a (4) bekezdés szerinti büntethetőséget megszüntető ún. tevékeny megbánásra. Ha valamelyik tag az egyesüléssel össze nem függő bűncselekményt követ el, az természetesen nem zárja ki az egyesüléshez kapcsolódó tevékeny megbánás későbbi lehetőségét.⁸

„*Bűnszervezet*

278a. § *Aki olyan hosszabb időre, nagyobb számú személy részvételével létrejött, vállalkozáshoz hasonló társaságot alapít vagy abban tagként vesz részt [278. § (3) bek.], amely*

1. *ha nem is kizárólagosan, de visszatérően és tervszerűen az élet, testi épesség, szabadság vagy vagyon elleni súlyos büntetendő cselekmények, illetve emberek szexuális kizsákmányolása, csempészet, fegyverrel, nukleáris és sugárzó anyaggal, veszélyes hulladékkal, hamis pénzzel vagy kábítószerrel való tiltott kereskedelem körében elkövetendő súlyos büntetendő cselekmények elkövetésére irányul,*

2. *és ezáltal nagymértékű gazdagodásra vagy a politika, illetve a gazdaság jelentős befolyásolására törekszik,*

3. *és megpróbál másokat korrumpálni, megfélemlíteni vagy a bűnüldözés elől különös módon elrejtőzni,*

hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A 278. § (4) bekezdését megfelelően alkalmazni kell.”

A bűnszervezet tényállását az 1993. évi büntető novella iktatta be az osztrák Btk-ba, majd egy 1996. évi módosítással nyerte el fenti, jelenleg hatályos formáját. A bűnszervezet fogalma rendkívül speciálisnak mondható, talán túlzottan is bonyolultan került meghatározásra. Amiben a bűnözői egyesülettől különbözik, hogy nem kettőnél több, hanem nagyobb számú személy, vállalkozáshoz hasonló kapcsolata szükséges a létrejöttéhez. Emellett a szervezet objektív célja is eltérő, nevezetesen az 1. pontban taxált súlyos bűncselekmények elkövetésére való irányultság. Ezen felül a bűncselekmény igen speciálisnak mondható szubjektív céllal, célzatokkal is rendelkezik, amelyeket a 2. és 3. pont határoz meg. Kiemelendő, hogy az idézett törvényhely három alpontjába foglalt valamennyi feltételnek együttesen kell megvalósulnia a bűncselekmény megállapításához.⁹

E túlzottan bonyolult tényállás gyakorlati jelentőséggel szinte egyáltalán nem bír, ezért nem érdemes további elemzésébe bocsátkozni.

A szervezett bűnözéshez kapcsolódó harmadik tényállás az öStGB 278b. §-a szerinti *terrorista egyesülés* (Terroristische Vereinigung). A terrorista egyesülés a bűnözői egyesülés (és nem a bűnszervezet) speciális esetének tekinthető, a (3) bekezdésben adott definíciójának fogalmi elemei megegyez-

⁸ Uo. 733–735. p.

⁹ Uo. 736–737. p.

nek a bűnözői egyesülés fogalmi elemeivel. Az eltérés csupán annyi, hogy a terrorista egyesülés terrorista bűncselekmények elkövetésére irányul, amelyeket a 278c. § taxatívén határoz meg (Terroristische Straftaten). A terrorista egyesülés bűncselekménye súlyosabban büntetendő, mint a bűnözői egyesülés.

2.2. Németország¹⁰

A német büntető törvény (továbbiakban dStGB) általános részében nem található a szervezett bűnözést érintő speciális rendelkezés. A különös részben nyert szabályozást két sui generis bűncselekmény: a *bűnözői egyesülés létrehozása* (129. § Bildung krimineller Vereinigungen) és a *terrorista egyesülés létrehozása* (129a. § Bildung terroristischer Vereinigungen).

„129. § Bűnözői egyesülés létrehozása

(1) Aki olyan egyesülést alapít, amelynek célja vagy tevékenysége bűncselekmények elkövetésére irányul, illetve aki egy ilyen egyesülésben tagként vesz részt, annak toboroz vagy azt támogatja, öt évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdést nem lehet alkalmazni, ha

1. az egyesülés olyan politikai párt, amelyet az Alkotmánybíróság még nem nyilvánított alkotmányellenesnek,

2. a bűncselekmények elkövetése csak alárendelt jelentőségű cél vagy tevékenység,

3. a bűnözői egyesülés célja vagy tevékenysége a 84-87. §§-ok szerinti bűncselekményeket érinti.

(3) Az (1) bekezdésben meghatározott egyesülés létrehozására irányuló kísérlet büntetendő.

(4) Ha az elkövető a vezetők vagy a háttérből irányítók körébe tartozik, vagy egyébként különösen súlyos eset forog fenn, a büntetés hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztés.

(5) Olyan elkövető esetén, akinek a bűnössége csekély fokú és a közreműködése alárendelt jelentőségű, a bíróság eltekinthet az (1) és a (3) bekezdések szerinti büntetés kiszabásától.

(6) A bíróság mérlegelése alapján enyhítheti a büntetést [49. § (2) bek.] vagy e szabályok szerint el is tekinthet attól, ha a tettes

1. önkéntesen és komolyan törekszik arra, hogy az egyesülés további fennmaradását vagy egy a céljainak megfelelő bűncselekmény elkövetését megakadályozza, vagy

¹⁰ A német Btk. szövegéhez lásd Strafgesetzbuch. 38. Aufl. 2002. Stand 1. September 2002. Beck. Texte in dtv.

2. a hatóságnak olyan időben tesz önként bejelentést, hogy azokat a bűncselekményeket, amelyek tervezéséről tud, még meg lehet akadályozni;
ha a tettes eléri azt a célját, hogy az egyesülés további fennmaradását megakadályozza, vagy ez az ő törekvése nélkül következik be, akkor büntetésétől el kell tekinteni.”

2.2.1. Az (1) bekezdéshez

Az elkövetési magatartások e bűncselekménynél is az egyesülés alapítása, az abban tagként való részvétel, továbbá az egyesülés számára történő toborzás vagy az egyesülés támogatása. Ez utóbbiak bűnsegédi jellegű magatartások, amelyeket a törvény tettesi magatartásként határoz meg.

A felelősség ilyen tág körre történő kiterjesztése veti fel például azt a problémát, hogy hogyan ítélandó meg e bűncselekmény elkövetőinek védelmét ellátó védő magatartása, az mikor és mennyiben eshet az „egyesülés támogatása” fordulat alá. A védői magatartás szinte elkerülhetetlenül hozzájárul az egyesülés további fennmaradásához, és ennek következtében e tényállás alá vonása ütközik az elkövetőnek a hatékony, az érdekeit szem előtt tartó és lehetőség szerint nem korlátozott védelemhez való jogával. A büntethetőséget ilyen esetekben csak akkor lehet helyeselni, ha a megengedhető védői tevékenység eljárásjogi kereteinek túllépésére kerül sor, a tevékenység nem a védői célt szolgálja. Ilyennek tekinthető például, ha az ügyvédi iroda leple alatt információs központot létesítenek és üzemeltetnek, vagy például ha foglyozás szervezését előkészítő „tervpapírokat” kézbesítenek a fogvatartottak között, akik egy bűnözői egyesülés esetében akár egészen sokan is lehetnek.¹¹

Az egyesülés objekív célját bűncselekmények elkövetésében határozza meg a törvény. A német jogelmélet és -gyakorlat a szó szerinti értelmezéshez képest lényegesen megszorítóan értelmezi e törvényi kitéltet. Először is kizárja e körből azokat a bűncselekményeket, amelyeket az egyesülés szervezetének létrehozása, fenntartása során, ezek érdekében követnek el. Irrelevánsak továbbá a bagatellnek tekinthető bűncselekmények, még akkor is, ha esetleg nagy számban követik el őket. A célba vett bűncselekményekkel szemben tehát az a követelmény, hogy jelentős veszélyt jelentsenek a közbiztonság számára. Konkrét esetben nem látták megvalósulni ezt a követelményt egy tiltott szerencsejátékokat lebonyolító szervezetre nézve, amikor is a játékosok önkéntesen keresték fel a kaszinót és őket nem bűncselekményt megvalósító módon vették rá a játék megkezdésére vagy annak folytatására.¹² Ez a

¹¹ KINDHÄUSER, URS: *Strafgesetzbuch. Lehr- und Praxiskommentar*. Nomos. 1. Aufl. 2002. 538. p.

¹² SCHÖNKE/SCHRÖDER/LENCKNER: *Strafgesetzbuch Kommentar*. 26. Aufl. München, 2001. 1202–1203. p.

teleológikus, eredményét tekintve megszorító értelemezés véleményem szerint azért engedhető meg, mert az elkövető javára szól.

2.2.2. A (2) bekezdéshez

A német alkotmányban biztosított „pártprivilegiummal” (Parteienprivileg) való ütközést hivatott e bekezdés *1. pontja* elkerülni. Ennek értelmében a pártok nem korlátozhatók politikai tevékenységükben.¹³ Ezért a dStGB rendelkezése szerint a bűnözői egyesülés létrehozásának bűncselekménye nem alkalmazható olyan párt esetén, amelyet az Alkotmánybíróság nem nyilvánított alkotmányellenesnek.

Az alkotmányban garantáltakkal összhangban a büntető törvény olyan értelmezése áll, amely szerint e törvényi kivétel csak olyan bűncselekményekre vonatkozik, amelyek a párt politikai tevékenységével vannak összefüggésben. A felelősség alóli – az alkotmányos privilegium céljától eltérő – egyéb esetekben történő kivétel nem indokolt.¹⁴ Ugyanakkor a német jogirodalomban e felfogásnak ellentmondó olyan nézettel is találkozhatunk, amely szerint e törvényi kivétel akkor is irányadó, ha a tervezett bűncselekmények semmilyen összefüggésben nem állnak a párt politikai tevékenységével.¹⁵

Álláspontom szerint az elsőként említett teleológikus értelmezéssel szemben az hozható fel, hogy a törvény szó szerinti értelméhez képest az elkövető hátrányára él megszorítással. Ezért inkább a második álláspont fogadható el.

A bekezdés *2. pontja* világítja meg, hogy valójában min is alapul az (1) bekezdés szerinti tényállás megszorító értelmezése: a védelmi cél és e felelősséget kizáró rendelkezés együttes figyelembe vételén. Ennek megfelelően kizárt e bűncselekmény megállapítása, ha az elkövetett bűncselekmények csak eseti/ esetleges jellegűek vagy a szervezeti célok megvalósításának csak periférikus eszközei.¹⁶ Erre nagyon jó példával szolgálhatnak napjainkban az ún. globalizáció ellenes szervezetek, amelyek tagjai a demonstrációkon olykor bűncselekményt is megvalósító összetűzésbe szoktak kerülni a rendőri szervekkel. Ez alapján azonban teljesen indokolatlan volna a globalizáció ellenes szervezeteket bünszervezetnek tekinteni.

A bekezdés *3. pontja* elhatárolási szempontból jelentős, mert ex lege kiveszi e tényállás alól a demokratikus jogállamot veszélyeztető szervezeti jellegű, alkotmányellenes egyesülési, illetve „pártbűncselekményeket” mint a bűnözői egyesüléshez képest speciális tényállásokat.¹⁷

¹³ Lásd a német alaptörvény 21. cikk 2. bekezdését; BLEIBTREU, BRUNO-SCHMIDT – KLEIN, FRANZ: *Kommentar zum Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*. 6. Aufl. Luchterhand Verlag, 1983. 433–449. p.

¹⁴ Így SCHÖNKE/SCHRÖDER/LENCKNER: i. m. 1204. p.

¹⁵ Így KINDHÄUSER: i. m. 539. p.

¹⁶ Uo. 534. p.

¹⁷ Lásd dStGB 84–87. §§ (I. Fejezet 3. Cím: A demokratikus jogállam veszélyeztetése).

2.2.3. A (4) bekezdés minősített esetet határoz meg: súlyosabb büntetéssel fenyegeti az egyesülést szervező/vezető, azt a háttérből irányító személyeket. E személyekre jellemző, hogy tevékenységük kizárólag a szervezethez magához kapcsolódik, és szinte sosem vesznek részt a konkrét bűncselekmények elkövetésében. Emellett szintén szigorúbb büntetést von maga után, ha egy „egyébként különösen súlyos eset” forog fenn, amely általában megállapítható, ha a célbavett bűncselekmények kirívóan veszélyesek, nagy tárgyi súlyúak.¹⁸

Az (5) bekezdés lehetőséget teremt a büntetés mellőzésére annak az elkövetőnek az esetében, akinek a bűnössége csekély fokú és közreműködése alárendelt jelentőségű. Ezt a rendelkezést a német irodalomban „Mitläuferklausel”-nek nevezik, amelyet talán a „sodródó elkövető klauzulájára” magyarázhatunk. Vonatkozhat mind a bűnözői egyesülés tagjaira, a támogatókra és a toborzókra is, tehát valamennyi elkövetési magatartási fordulatra.¹⁹

A (6) bekezdés a tevékeny megbánás esetére helyezi kilátásba a büntetés-enyhítés, illetve a büntetés mellőzés lehetőségét. Sőt, ha a bűnözői egyesülés további fennmaradása – akár a tettes törekvéssel okozati összefüggésben, akár e nélkül – meghiúsul, az elkövető – az ez esetben már kógens jellegű törvényi előírás értelmében – nem büntethető. A tevékeny megbánás lehetősége akár a minősített eset elkövetőit, így például a szervezőt/vezetőt is megilleti.

2.2.4. A törvényhozó mellett a német igazságügyi miniszterek konferenciája²⁰ is meghatározta a szervezett bűnözés fogalmát, amely ma a legelfogadottabbnak mondható Németországban. Eszerint: „A szervezett bűnözés nyereség- vagy hatalomvágy által meghatározott olyan bűncselekmények tervszerű elkövetése, amelyek egyenként és összességükben komoly jelentőséggel bírnak, amikor is kettőnél több elkövető hosszabb vagy meg nem határozott ideig, feladataikat megosztva

- a) gazdasági vagy vállalkozásszerű szervezetek felhasználásával;
- b) erőszak vagy mások megfélemlítésére alkalmas eszközök alkalmazásával, vagy
- c) a politika, a média, a közigazgatás, az igazságszolgáltatás vagy a gazdaság befolyásolása mellett működnek együtt.

¹⁸ SCHÖNKE/SCHRÖDER/LENCKNER: i. m. 1210. p.

¹⁹ KINDHÄUSER: i. m. 540. p.; SCHÖKE/SCHRÖDER/LENCKNER: i. m. 1210. p.

²⁰ Gemeinsame Richtlinie der Justizminister/-Senatoren der Länder über die Zusammenarbeit von Staatsanwaltschaft und Polizei bei der Verfolgung der Organisierten Kriminalität.

A fogalom nem vonatkozik a terrorista bűncselekményekre.”²¹

Érdekes, hogy a német igazságügyi miniszterek által elfogadott fogalom sokkal inkább köszön vissza az osztrák Btk-ban, a 278a. §-ban meghatározott bünszervezet bűncselekményének tényállásában. Az előbbieken ismertetett német „bűnözői egyesülés létrehozásával” nem sok hasonlóságot mutat, illetve annál sokkal speciálisabb.

2.3. Svájc²²

A bünszervezet (Kriminelle Organisation) tényállását 1994-ben alkotta meg a svájci jogalkotó, azzal a céllal, hogy a büntetendőség a továbbiakban ne korlátozódjék a konkrét esetekben elkövetett egyes bűncselekményekre, hanem a bünszervezetben való tagság, illetve a bünszervezet támogatása önmagában is büntetendő legyen. Ennek megfelelően a segítők segítői és a közvetítő személyek is büntetendők, és így az ő közreműködésük okozatosságának bizonyításával kapcsolatban a módosítást megelőzően fellépő nehézségeket sikerült kiküszöbölni.

A svájci kódex általános részében nem található a szervezett bűnözést érintő speciális rendelkezések.

A svájci Btk. 260ter cikke szerint:

„*Bünszervezet*

1. *Aki olyan szervezetben vesz részt, amely a felépítését és személyi összetételét titokban tartja, és amelynek az a célja, hogy erőszakos bűncselekményeket kövessen el vagy kriminális eszközökkel gazdagodjon,*

aki az ilyen szervezet bűnözői tevékenységét támogatja, öt évig terjedő fegyházzal vagy börtönbüntetéssel büntetendő.

2. *A bíró szabad mérlegelése szerint enyhítheti a büntetést (66. cikk), ha a tettes arra törekszik, hogy a szervezet további bűnözői tevékenységét megakadályozza.*

3. *Az is büntetendő, aki külföldön követi el a cselekményt, ha a szervezet a bűnözői tevékenységét egészen vagy részben Svájcban fejtí ki vagy szándékozza kifejtetni. [...]*²³

²¹ GROPP, WALTER: Bekämpfung organisiert begangenen Straftaten in Deutschland. In: *Maßnahmen gegen Organisierte Kriminalität im Rechtsstat – Möglichkeiten und Grenzen – Beiträge zum Kolloquium über die Bekämpfung Organisierter Kriminalität 22–29. September 2001 Izmir/Türkei.* 24. p.; vö. <http://www.bka.de/Kriminalitätslageberichte/OK> 5. p.; továbbá GELLÉR BALÁZS JÓZSEF: i. m. 14. p.

²² FEHR, ANJA: Rechtlicher Schutz des Finanzplatzes Schweiz vor missbräulicher Nutzung durch organisierte Kriminalität. In: *Maßnahmen gegen Organisierte Kriminalität im Rechtsstat – Möglichkeiten und Grenzen – Beiträge zum Kolloquium über die Bekämpfung Organisierter Kriminalität 22–29. September 2001 Izmir/Türkei.* 58–60. p.

²³ A svájci Btk. szövegéhez lásd még http://www.admin.ch/ch/d/sr/311_0/index.html (2004.09.01.)

A bűnszervezet fogalmának jellemzői:

- A tényállásban nem szerepel ugyan, de a svájci értelmezés szerint is a szervezet legalább három személy együttműködését feltételezi.
- A bűnszervezet a felépítését és személyi összetételét titokban tartja, s ezt csak azzal kell kiegészítenünk, hogy viszonylag állandó struktúrával rendelkezik, amelyen belül a tagok személye azonban változhat.
- A bűnszervezet objektív célja erőszakos bűncselekmények elkövetése vagy bűncselekményt megvalósító módon történő gazdagodás.

Az elkövetési magatartás a tagként történő részvétel, illetve a szervezet bűnözői tevékenységének támogatása.

A 2. bekezdés a tevékeny megbánás szabályát tartalmazza.

A 3. bekezdés a svájci Btk. hatályát kiterjeszti arra az esetre is, ha a tettes az elkövetési magatartást nem Svájcban fejt ki ugyan, de maga a szervezet akár egészben, akár részben Svájc területén működik.

2.4. Lengyelország²⁴

Az 1998. szeptember 1-jén hatályba lépett új lengyel Btk.-nak mind az általános, mind a különös része tartalmaz a szervezett bűnözést érintő speciális rendelkezéseket.

2.4.1. Az általános részben a büntetés kiszabást érintően találhatunk mind a büntetés enyhítését, mind pedig annak szigorítását előíró szabályt a szervezett bűnözésre vonatkozóan. A 60. cikk előírásai értelmében:

„3. § A bíróság alkalmazza a rendkívüli büntetésenyhítés szabályát és a büntetés végrehajtását próbaidőre felfüggesztheti azzal az elkövetővel szemben, aki a bűncselekmény elkövetése során másokkal együttműködött, ha a bűncselekmény más elkövetőiről és elkövetésének lényeges körülményeiről a bűnüldöző szerveknek információt szolgáltat.”²⁵

E szabály szervezett bűnözéshez való kapcsolódását az a kitétel teremti meg, amely szerint a büntetésenyhítés az elkövetés során másokkal együttműködő elkövetővel szemben alkalmazható. A szó szerinti értelmezést („másokkal?!) követő lengyel bírói gyakorlat pedig csak akkor alkalmazza e szabályt, ha „bűnbánó elkövető” több személlyel együtt követte el a bűncselekményt, azaz

²⁴ HOFMAŃSKI, PIOTR – PLYWACZEWSKI, EMIL: Rechtsstaatliche OK-Bekämpfung an der Grenze zur EU. In: *Maßnahmen gegen Organisierte Kriminalität im Rechtsstaat – Möglichkeiten und Grenzen – Beiträge zum Kolloquium über die Bekämpfung Organisierter Kriminalität 22–29. September 2001 Izmir/Türkei*. 70–79. p.

²⁵ A lengyel Btk. szövegéhez lásd *Das polnische Strafgesetzbuch*, 1998. Sammlung ausländischer Strafgesetzbücher in deutscher Übersetzung. Max Planck Institut für Strafrecht. Freiburg im Breisgau.

az egyedüli tettes mellett kizárja e kedvezményből azt is, akinek csak egy társa volt az elkövetésben. Hangsúlyozni kell továbbá, hogy az ismertetett törvényhely *nem* feltételezi azt, hogy az elkövető tervezett bűncselekményekről ad felvilágosítást, azaz olyanokról, amelyek elkövetésére még nem került sor, és az az elkövetőnek köszönhetően még megakadályozható.

Érdekessége volt az eredeti szabályozásnak, hogy az egyedüli tettes esetében akkor tette lehetővé a büntetésenyhítést (fakultatíve és ügyészi indítványhoz kötve), ha az elkövető a saját bűncselekménytől különböző, öt évi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő bűncselekményről szolgáltat korábban *még nem ismert* információkat (eredeti 60. cikk 4. §). Azaz a törvény többet, még nem ismert információ szolgáltatását követelte meg attól, akit csak a fakultatív büntetésenyhítés lehetőségében részesített. Ennek az információnak ráadásul igen súlyos bűncselekményre kellett vonatkoznia. Ezzel szemben kevesebbet követelt meg attól, akit a kötelező büntetésenyhítés kedvezményében részesített, mert a szolgáltatott információnak nem kellett korábban ismeretlennek lennie, a releváns bűncselekményi kör pedig nem volt behatárolva. Ez a megoldás ellentmondott az eiemi logika követelményeinek és elvi szempontból is aggályos volt, mindamelllett, hogy visszaélésszerű alkalmazáshoz vezethetett volna, és e lehetőség (vagy mondjuk inkább „kötelezőség”) intézményesített kihasználásnak veszélyével fenyegetett, akár még táptalajává is válva a szervezett bűnözésnek.

1999-ben került sor ezen ellentmondás feloldására. Egy további módosítással pedig kizárták a kötelező enyhítés lehetőségéből azokat, akik az általuk a hatóságok tudomására hozott bűncselekmény elkövetését irányították, illetve másokat rávettek az elkövetésre.

Ami a büntetés szigorítását érinti, a lengyel Btk. 64. cikke a visszaesőkkel szemben lehetővé teszi a büntetési tétel felső határának felével történő megemelését. A 65. cikk pedig kiterjeszti e szabályozást az üzletszerű elkövetésre, továbbá arra az elkövetőre, aki a bűncselekményt egy szervezett csoport vagy egy bűncselekmény elkövetésére irányuló egyesülés keretében követte el. Kiemelendő, hogy a büntetés szigorítása nem kötelező, hanem csak lehetőség.

A szankciók között az elkobzásnál találhatunk még vonatkozó rendelkezéseket. Az elkobzás főszabály szerint azokra a tárgyakra terjed ki, amelyek közvetlenül a bűncselekmény elkövetéséből származnak (44. cikk). Ehhez képest, ha a bűncselekményt üzletszerűen, illetve szervezett csoport vagy bűncselekmény elkövetésére irányuló egyesülés keretében követik el, akkor az elkobzás azokra vagyoni előnyökre is kiterjed, amelyek akár közvetett módon származtak a bűncselekmény elkövetéséből (45 cikk). Itt tehát az elkobzás alkalmazási körének kiterjesztéséről van szó, és az is látható, hogy e szigorúbb szankció által érintett elkövetői kör megegyezik azokkal, akikkel szemben a 65. cikk alapján a büntetési tétel felemelésének van helye.

2.4.2. A lengyel Btk. különös része is ismer a szervezett bűnelkövetéshez kapcsolódó sui generis bűncselekményt.

„258. cikk 1. § Aki egy olyan szervezett csoportban vagy egy olyan egyesülésben vesz részt, amelynek a célja bűncselekmények elkövetése, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

2. § Ha az 1. §-ban megjelölt csoport vagy egyesülés fel van fegyverkezve, akkor az elkövető három hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

3. Aki az 1. §-ban megjelölt csoportot vagy egyesülést alapít vagy vezet, hat hónaptól nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

259. cikk. A 258. cikkben megjelölt bűncselekmény miatt nem büntethető, aki a csoportban vagy az egyesülésben való részvétellel önkéntesen felhagyott és az elkövetett bűncselekményről minden fontos körülményt a bűnüldöző szervek tudomására hozott, vagy tervezett bűncselekmény elkövetését megakadályozta.”

A törvény nem határozza meg közelebbről, hogy mit jelent a csoport, illetve az egyesülés. A jogirodalomban *egyesülés* alatt legalább három személy olyan tartós kapcsolatát értik, amely egy szervezet jellegzetességeivel rendelkezik, tagjainak felvétele meghatározott szabályok szerint történik, és az egyesülés az alárendeltség és a fegyelem elvén nyugszik. Ezen felül a személyek kapcsolatát a „tevékenységi terveikből” adódó feladat- és hatáskörmegosztás jellemzi. *Csoport* alatt szintén legalább három személy kapcsolatát kell érteni, amely azonban valamivel lazább szervezeti formával rendelkezik. Viszont többet kell alatta érteni, mint amit „a bűncselekmény közös elkövetésében való megállapodás” előkészületi alakzata jelent (vö. 16. cikk 1. §).

Az alapeset elkövetési magatartása csoportban vagy az egyesülésben való részvétel, a csoport/egyesülés objektív célja pedig bűncselekmények elkövetése. Minősített esetet valósít meg, ha fegyveres csoportosulásról van szó, és súlyosabban büntetendő a csoport/egyesülés alapítója és vezetője is. A lengyel btk. is ismeri a tevékeny megbánás intézményét e bűncselekmény kapcsán.

2.5. Franciaország²⁶

Franciaországban 1994-ben alkották meg az új, és ma is hatályos büntető törvénykönyvet (nouveau Code Pénal, továbbiakban C.P.). Az új törvény miniszteri indokolásából kiolvasható, hogy a korábbinál hatékonyabban és szigorúbban kíván fellépni a szervezett bűnözéssel, annak különböző formáival szemben.

²⁶ NAGEL, MICHAEL: Die Bekämpfung der Organisierten Kriminalität aus französischer Sicht. In: *Maßnahmen gegen Organisierte Kriminalität im Rechtsstaat – Möglichkeiten und Grenzen – Beiträge zum Kolloquium über die Bekämpfung Organisierter Kriminalität* 22–29. September 2001 Izmir/Türkei. 100–103. p.

2.5.1. A C.P. általános része meghatározza a szervezett csoport (bande organisée) fogalmát. A 132-71. cikk szerint: „E törvény értelmében szervezett csoport minden olyan csoport, amely, egy vagy több ténnyel alátámaszthatóan, egy vagy több bűncselekménynek az előkészítése céljából jött létre.”²⁷

A szervezett csoportot a legalább két elkövetőt felételező csoportos elkövetéstől (réunion) az alábbi ismérvek alapján lehet elhatárolni:

- szervezett csoport esetén az elkövetők olyan módon készítik elő a bűncselekmény elkövetését, amely egyfajta szervezeti struktúra létrejöttét utal;
- és előre pontosan meghatározott elkövetési terv alapján
- a bűncselekményt jelentős számú személy követi el.

Fontos azonban hangsúlyozni, hogy nem kell állandó és stabil szervezeti struktúrának kialakulnia, a lényeg az, hogy legyen egyfajta szervezeti forma, amelynél elegendő, ha akár csak egy bűncselekmény elkövetésére is jön létre.

A szervezett csoport keretében történő elkövetés számos különös részi tényállásban minősítő körülményként szerepel, e releváns bűncselekmények körét az 1994. évi új C.P. lényegesen bővítette. Említhetjük a kábítószer előállítását és ki-behozatalát, a személyi szabadság megsértését, a kitarottságot, a lopást, a zsarolást, a csalást, az orgazdaságot, a robbanóanyaggal történő rongálást stb.

2.5.2. A C.P. különös része (450-1. cikk) sui generis bűncselekményként határozza meg a bűnözői egyesülésben részvételt (la participation a une association de malfaiteurs). A bűnözői egyesülés annyiban speciális a szervezett csoporthoz képest, hogy célja nem pusztán bűncselekmény(ek) elkövetése, hanem (egy vagy több) büntett (crime) vagy 10 évi szabadságvesztéssel büntetendő vétség (délit) elkövetése. A francia büntetőjog a bűncselekmények súly szerinti felosztásában a bonyolult trichotóm rendszert követi, amelynek felvázolása most nem feladatom. Ami témánk szempontjából érdekes, az az, hogy a bűnözői egyesülés célja súlyos bűncselekmények elkövetése. A korábbi törvényhez képest a felelősség köre tágult, miután a régi C.P. még a releváns jogi tárgyakat is meghatározta, ma ezeknek pedig már nincsen jelentősége.

A 450-2. cikk szabályozza a tevékeny megbánást és büntetlenséget biztosít annak az elkövetőnek, aki a büntetőeljárás megindítása előtt az egyesülést a hatóságok tudomására hozza és a többi elkövető azonosságának megállapítását lehetővé teszi.

Megemlítendő még, hogy a francia szabályozás is különbséget tesz a szervezett bűnözés és a terrorizmus között, a terrorista cselekményeket külön tényállásban szabályozza (421-1. cikk).

²⁷ A francia Btk. szövegéhez lásd *Das französische Strafgesetzbuch*. Sammlung ausländischer Strafgesetzbücher in deutscher Übersetzung. Freiburg im Breisgau, 1999.

3. Összehasonlítás – a szervezett bűnözésre adott büntetőjogi válaszok

A következőkben összegyűjtöm azokat a kifejezetten a szervezett bűnözést érintő jogintézményeket, amelyek az ismertett európai szabályozások alapján kirajzolódnak. Az összehasonlítás során olykor fogok utalni a tanulmányban nem részletezett magyar szabályozásra is.

3.1. A büntető kódex területi és személyi hatálya

Az osztrák és a svájci Btk-ban is találhattunk a szervezett bűnözésre vonatkozó olyan rendelkezéseket, amelyek magának a szabályozást adó btk.-nak a területi és személyi hatályát érintik, és azt kiterjesztik az ország területén kívül elkövetett releváns bűncselekményre is. Az osztrák törvény tulajdonképpen az ún. állami önvédelem elvét fogalmazza meg a bűnszervezet bűncselekményével kapcsolatban, mert az elkövetés helyétől függetlenül büntetni rendeli, ha az az osztrák érdekeket sérti.

Ettől lényegesen különbözik a svájci megoldás, amely megköveteli, hogy maga a bűnszervezet egészben vagy részben Svájc területén működjék, és ha ez a feltétel adott, akkor az esetlegesen külföldön megvalósított egyes elkövetési magatartások a svájci kódex szerint bírálандók el. E megoldásnál láthatóan tágabb hatály-kiterjesztést eredményez az osztrák szabályozás, hisz az osztrák érdekeket akkor is lehet sérteni, ha a szervezet egyáltalán nem működik Ausztria területén (például külföldön végzett manipulációkkal az osztrák gazdaság szereplőit károsítja).

3.2. Speciális vagyoni szankció

A szervezett bűnözéshez (is) kapcsolódó speciális vagyoni jellegű szankciók különféle elnevezésekkel bírnak, de lényegüket tekintve megfeleltethetők a magyar terminológia szerinti vagyonek Kobzással (Btk. 77/B–77/C. §). E szankciónak azért van jelentősége, mert a szervezett bűnözés legtöbb esetben vagyonszerzést is céloz, és egy kiterjedt szervezet működtetése önmagában is komoly összegekbe kerül. A vagyonek Kobzás célja, hogy a bűnszervezetet a legérzékenyebb pontján támadja és megfossza egzisztenciális alapjától.

A vagyonek Kobzás általános szabályozásán túl a szervezett bűnözéshez kapcsolódó szigorításokat találhatunk az osztrák Btk.-ban, amelyben megtalálható egy a magyar törvényhez hasonló, a bizonyítási teher klasszikus szabályait felrugó és az ártatlanság véelmét kiüresítő rendelkezés. Eszerint a bíróság meggyőződése szerint megállapított pénzösszeg fizetésére kell ítélni az elkövetőt, aki a bűnszervezeti tagságával időbeli összefüggésben olyan nyereségre tett szert, amely nagy valószínűséggel büntetendő cselekményekből származik, és amelyek jogszerű eredetét nem lehet valószínűsíteni. A magyar Btk. által teremtett helyzet talán még az osztráknál is aggályosabb annyiban,

amennyiben nem elégszik meg a jogszerű eredet valószínűsítésével, hanem annak bizonyítását követeli meg, azaz az ellenkező bizonyításáig vagyonekobbzás alá eső vagyonnak tekint minden olyan vagyont, amelyet az elkövető a bűnszervezetben való részvétel ideje alatt szerzett [vö. Btk. 77/B. § (4) bek.]. Talán kijelenthető e megoldásokról, hogy nem jogállamiak.

Az öStGB 20b. §-ában meghatározott „Verfall” intézménye szintén speciálisnak, *expressis verbis* a bűnszervezethez kapcsolódónak tekinthető. Mint láttuk, a vagyonekobbzás a bűncselekmény elkövetőjét érintő intézkedés, ezzel szemben a „Verfall” a bűnszervezet rendelkezése alatt álló vagyonra vonatkozik, kifejezetten magát a szervezetet érinti. Az ilyen jellegű szankcionálás on keresztül is – közvetett módon ugyan, de – egyértelműen kidomborodik a bűnszervezet önállósága, tagjai konkrét cselekményeihez képest független léte, önálló életre kelése. Azt is mondhatnánk, hogy ezzel a szabályozással az osztrák jogalkotó biztosra akart menni, és nem kívánt hézagot hagyni az elvonandó vágyon körében.

A lengyel Btk. is kiterjeszti a vagyonekobbzás körét a szervezett bűnözéssel összefüggésben. Alapesetben az ekobbzás azokra a vagyontárgyakra terjed ki, amelyek közvetlenül a bűncselekmény elkövetéséből származnak. Ellenben, ha a lengyel törvény szerinti szervezett csoportról vágy bűncselekmény elkövetésére irányuló egyesülésről van szó, akkor a bűncselekmény elkövetéséből közvetett módon származó vágyon is ekobbzás alá esik. Ennek klasszikus példája a bűncselekményből származó vágyon helyébe lépett vagyontárgy vágy pénzösszeg.

3.3. Szankcionálási, büntetéskiszabási eltérések

Alapvető tendenciának tekinthető a szervezett bűnözés szigorúbb szankcionálása. Ennek módszere – a bemutatott szabályozások tanulsága szerint – különböző lehet:

- a) található a büntetési tétel felelmelest elrendelő szabályt a büntetéskiszabási szabályok körében;
- b) a szigorúbb szankcionálás megoldható halmazati büntetés kiszabásával;
- c) a bűnszervezet keretében történő ekövetés lehet minősítő körülmény.

Ad a) A lengyel Btk-ban láthattunk olyan szabályozást, amely *lehetővé teszi* a büntetési tétel felső határának a felével történő megemlést, ha a bűncselekményt szervezett csoport vágy bűncselekmény ekövetésére irányuló csoportosulás keretében követték el.

Ehhez hasonló rendelkezés a magyar Btk-ban található még, amely azonban két okból is jóval szigorúbb a lengyel megoldásnál. Egyrészt a büntetési tétel felső határának a kétszeresére történő emelését írja elő, másrészt mindezt kógens jellel (vö. Btk. 98. §). Ilyen „kegyetlen” szigorítással egyetlen vizsgált törvényben sem találkozhatunk!

Ad b) Az öStGB ismertetésekor láthattuk, hogy a bűnözői egyesülés vagy a bűnszervezet bűncselekményeit halmazatban kell megállapítani az ezen kriminális csoportosulások keretében elkövetett bűncselekményekkel. Ennek indoka, hogy a szervezeti bűncselekmény közelebről nem meghatározott bűncselekmény(ek) elkövetésére irányul, és a szervezeti tagságban rejlő magasabb fokú veszélyt a bűnszervezet keretei között elkövetett konkrét bűncselekmény büntetési tétele nem fejezi ki megfelelően.²⁸ Tehát a halmazati büntetés kiszabása fog megfelelő és szigorúbb szankcionálást eredményezni.

A szigorúbb szankcionálást hasonlóan oldja meg a német büntetőjog is.²⁹

Itt kell utalni arra, hogy a magyar Btk. 263/C. §-a szerinti bűnszervezetben részvétel olyan sui generis előkészületi/részesi bűncselekmény, amely csak addig állapítható meg, amíg egyetlen a szervezet által célbavett bűncselekményt sem követnek el. Ha erre sor kerül, akkor az elkövetett bűncselekmény kapcsán alkalmazni kell az említett 98. §-t, amelynek a büntetés szigorítását elrendelő szabálya így előtérbe lép és kizárja a bűnhalmazat megállapítását.

Ad c) A szervezett bűnözés keretében történő elkövetés az osztrák és a francia Btk-ban egyes – már ismertetett – bűncselekmények minősítő körülményeként került szabályozásra, ami értelemszerűen azt jelenti, hogy maga a jogalkotó kapcsolja hozzá a szigorúbb büntetési tételkeretet.

Ennek kapcsán jelentkezik az osztrák büntetőjogban egy érdekes probléma. Mint láthattuk, náluk a halmazati büntetés mellett néhány bűncselekmény esetében a minősített esetként történő szabályozás is megtalálható. Ez azt a kérdést veti fel, hogy megállapítható-e ezen néhány bűncselekmény minősített esete a sui generis bűnszervezeti bűncselekményekkel halmazatban. E megoldás nyilvánvalóan a kétszeres értékelés tilalmába ütközik, tehát további megválaszolandó kérdés marad, hogy akkor a releváns bűncselekmény alapesete kerül-e a bűnhalmazatba, vagy a minősített esetekbe beolvad a bűnszervezet bűncselekménye. E problematikával azonban még felvetés szintjén sem találkoztam az általam olvasott osztrák irodalomban, e kérdések tehát megválaszolatlanok maradnak.

Az ehhez hasonló kétszeres értékelést a magyar Btk. 98. § (4) bekezdése a bűnszövetséggel mint minősítő körülménnyel kapcsolatban egyértelműen kizárja.

Ellenkező előjellel, azaz a büntetés enyhítését eredményezve ugyan, de a szankcionálási kérdések körébe tartoznak az ún. „kis koronatanú szabályok”.³⁰ Ilyennel az osztrák és a lengyel btk.-ban találkozhatunk (lásd 2.1.3. és 2.4.1.

²⁸ FABRIZY: i. m. 734. p.

²⁹ Lásd SCHÖNKE/SCHRÖDER/LENCCKNER: i. m. 1210–1211. p. és KINDHÄUSER: i. m. 541–542. p.

³⁰ Az elnevezés indoka, hogy a szabályozás nem általában az együttműködő elkövetőre vonatkozik (ekkor volna „nagy koronatanú szabály”), hanem kizárólag a szervezett bűnözéssel összefüggésben alkalmazható. Lásd SCHÖNKE/SCHRÖDER/LENCCKNER: i. m. 1213. p.

pontokat). A német Btk. ilyen jellegű szabályát 2000. január 1-vel hatályon kívül helyezték. E kedvezmények indoka a szervezett bűnözés elleni hatékonyabb küzdelemben rejlik, azaz hogy a nyomozást elősegítendő könnyebben lehessen információhoz jutni. E rendelkezések másik célja, hogy előmozdítsák azoknak a bűncselekményeknek a megelőzését, amelyek még nem jutottak el a megvalósításig, tehát még csak tervbe vettek. A büntetésenyhítés/-mellőzés kilátásba helyezése bomlasztólag hathat a szervezeten belüli szolidaritásra.³¹

3.4. *Sui generis bűncselekmények*

A szervezett bűnözést megragadni próbáló *sui generis* tényállásokkal valamennyi vizsgált kódexben találkoztunk. Ezek mind előkészületi jellegű bűncselekménynek tekinthetők, amelyek megalkotásának jogpolitikai indoka, hogy e kriminális egyesüléseknek/szervezeteknek már a pusztá léte is sérti az emberek biztonságérzetét, a köznyugalmat, és ezért alapvetően más minőséget képviselnek, mint az egyéni bűnelkövetés. A veszély tehát már e csoportosulások megalakításában jelentkezik, és a büntetőjog nem várhat a felelőség megalapozásával addig, amíg e szervezetek konkrét bűnelkövetésbe torkollanak.³² Mint többször is láthattuk, e szervezetek alapítói/tagjai már abban az esetben is büntetendők, ha a szervezet keretei között akár még egyetlen bűncselekményt sem követtek el.³³

E *sui generis* tényállások között lényeges különbség látszik atekintetben, hogy a bűnözői csoportosulásnak milyen bűncselekmény elkövetését kell céloznia (objektív cél). Láttuk, hogy az osztrák Btk. bonyolultan, részletezően határozza meg a releváns bűncselekmények körét. A svájci egyszerűen csak a súlyosabb bűncselekményi kategóriát jelentő büntetről szól, valamint relevánsnak minősít minden jogellenes gazdagodást célzó bűncselekményt. A bűncselekmények súly szerinti felosztásának tirthatóm rendszerét követő francia btk. is büntettekről, valamint 10 évi szabadságvesztéssel fenyegetett vétségekről szól. A lengyel btk. pedig egyszerűen a bűncselekmény kifejezést használja, s véleményem szerint ezzel a differenciálatlan megjelöléssel túllépi a felelőség még indokolható körét. Bár a német büntető kódex a lengyelvel azonosan fogalmaz e kérdésben, láthattuk, hogy e tényállási elemet több okból is megszorítóan értelmezik.

Különbség mutatkozik atekintetben is, hogy egy vagy több bűncselekmény elkövetésére kell-e a bűnözői csoportosulásnak irányulnia. Az osztrák és a

³¹ HOFMAŃSKI – PLYWACZEWSKI: i. m. 71. p.

³² SCHÖNKE/SCHRÖDER/LENCKNER: i. m. 1201. p.

³³ Érdekesség, hogy a svájci szerzők közül többen is (Pieth, Schmid, Stratenwerth, Natterer) vitatják a felfogást s ezzel tulajdonképpen e bűncselekmények lényegét, és a tényállás megszorító értelmezését követelik. Lásd FEHR: i. m. 59. p. 16. lj. .

francia Btk. egy bűncselekménnyel is megelégszik, míg a lengyel, a svájci és a német többszámot használ.

További szempontként említhető, hogy valamennyi vizsgált kódex lehetőséget ad az ún. tevékeny megbánásra e sui generis bűncselekmények esetén. Ezt az intézményt el kell határolnunk az ún. „kis koronatanú szabályoktól”. Az elhatárolás alapja az, hogy a tevékeny megbánás kizárólag az e szervezeti bűncselekmények miatti felelősséget és büntetést befolyásolja, míg a koronatanú szabályok a bünszervezet keretében elkövetett más bűncselekmények miatti felelősséget (is) érintik. Sőt a tevékeny megbánás egyes szabályozási változatainak pont az a jellemzője, hogy feltételként tűzik, hogy még nem került sor más bűncselekmény elkövetésére (kifejezetten ilyen az osztrák szabályozás; lásd 2.1.5.).

Lényegesen különböznek a szabályozások abban, hogy hogyan is ragadják meg a bűnözői csoportosulás szervezeti jellegét, a szerveződés milyen fokát és milyen fogalmi elemeit követelik meg. E kérdésben az egyik végletet jelenti a túlzottan bonyolultnak mondható osztrák szabályozás. A bünszervezet (Kriminelle Organisation) öStGB 278a. §-a szerinti tényállása taxatív és konjunktív feltételek szinte követhetetlen sorát tartalmazza, s ezzel jó példája annak, hogy hogyan lehet a túlzottan precíz, konjunktív feltételek sokaságát halmozó kauzisztikus tényállással hatástalanná tenni a büntetőjogi fellépést. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az említett rendelkezés 1996. évi hatályba lépését követő néhány év elteltével mindössze két esetben került sor e bűncselekmény bírósági megállapítására.³⁴

A túlzottan bonyolult osztrák megoldás mellett a másik végletet és így szintén negatív példát jelent a lengyel szabályozás, amely csak egyszerűen bűnözői csoportról vagy egyesülésről beszél, de semmilyen támpontot nem ad a kezünkbe, hogy ezek alatt mit is kell értenünk, hogy kell ezeket az alakzatokat egymástól elhatárolnunk. Ez a megoldás nem biztos, hogy megfelel a büntető törvénnyel szemben támasztott kellő meghatározottság követelményének, és mivel a büntetőjogi felelősség szigorításával jár, aggályosnak tekinthető.

Végezetül kiemelendő, hogy a vizsgált szabályozások a bünszervezettől megkülönböztetik a terrorszervezetet, a terrorizmusra általában külön tényállást alkotnak, amely sok esetben a bünszervezet egy speciális, még súlyosabb megítélés alá eső változata.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy az ismertetett pontokban kirajzolódni látszanak azok a területek és módszerek, ahol és amelyekkel az anyagi büntetőjog határozottabban kíván fellépni a szervezett bűnözéssel szemben. Azonban e válaszok nem minden esetben kellően hatásosak, ugyanakkor néha eltúlzottan szigorúak, és előfordul, hogy elvi szempontból aggályosak. Bár a

³⁴ GELLÉR BALÁZS JÓZSEF: i. m. 17. p.

szervezett bűnözés határokát nem ismerő nemzetközi jelenség s mint ilyen egységes fellépést tesz szükségessé, a belső büntetőjogi szabályok között még a mai nap is elhanyagolhatónak egyáltalán nem mondható, lényeges különbségek tapasztalhatók.

ZSOLT SZOMORA

REAKTION AUF DIE ORGANISIERTE KRIMINALITÄT DURCH DAS MATERIELLE STRAFRECHT

(Ein europäischer Ausblick)

(Zusammenfassung)

Es ist eine immer größere Frage und Herausforderung, wie wirksam das Strafrecht einen erfolgreichen Kampf gegen die organisierte Kriminalität führen kann. In diesem Beitrag wird auf die mit der organisierten Kriminalität in Zusammenhang stehenden Institutionen des materiellen Strafrechts eingegangen, indem ein europäischer Ausblick auf die materiellstrafrechtliche Behandlung dieses Problemkreises erstattet wird.

Im ersten Teil des Beitrags werden die relevanten Vorschriften der österreichischen, der deutschen, der schweizerischen, der polnischen und der französischen Strafgesetzbücher erörtert.

Im zweiten Teil der Abhandlung werden diese Regelungen miteinander verglichen und dadurch wird geprüft, was für Typen von Reaktionen auf die organisierte Kriminalität zu finden sind. Die Regelungen betreffen vor allem die folgenden Bereiche: die Geltungsbereich der Strafgesetzbücher, spezifische Vermögenssanktionen, Strafverschärfung und –Milderung, relevante selbständige Straftatbestände, Abgrenzung zum Terrorismus.